

Aan den Heer behoort de aarde
en haar volheid. Psalm 24:1

Tijd EN Taak

**ONAFHANKELIJK WEEKBLAD
VOOR EVANGELIE EN SOCIALISME**

ONDER REDACTIE VAN Prof. Dr. W. BANNING; Ds. J. J. BUSKES Jr.
EN Ds. L. H. RUITENBERG. SECRETARIS DER REDACTIE:
J. G. BOMHOFF, ROERSTRAAT 48 III, AMSTERDAM (Z), TEL. 24386

VERSCHIJNT VIJFTIG MAAL PER JAAR — 45ste JAARGANG VAN DE BLIJDE WERELD

ABONNEMENT BIJ VOORUITBETALING PER JAAR f 8.00, HALFJAAR f 4.25, KWARTAAL f 2.30 PLUS f 0.15 INCASSO. LOSSE NUMMERS f 0.15
POSTGIRO 21876 — GEMEENTE GIRO V 4500 — ADMINISTRATIE: N.V. DE ARBEIDERSPERS, HEKELVELD 15, AMSTERDAM-CENTRUM

DE DUITSERS EN WIJ

Op de conferentie van „Kerk en Vrede” spraken twee buitenlanders. Een van de twee was de Duitse predikant Wilhelm Mensching.

In vroeger jaren was hij zendeling in Afrika en van het begin af was hij een actief lid van de „International Fellowship of Reconciliation” (Internationale Broederschap der Verzoening).

Als Christen en als anti-militarist is hij een volstrekte tegenstander van het Nationaal-Socialisme. Van 1933 af tot op de dag der bevrijding heeft hij geweigerd de Hitlergroet te brengen, omdat hij voor zichzelf de groot beschouwde als een verloochening van zijn geloofsovertuiging.

Wilhelm Mensching was op weg naar Engeland en en wij hadden hem verzocht, ons op zijn doorreis te komen toespreken. De bezettingsautoriteiten verleenden hun toestemming en zo kwam Dr. Mensching als derde Duitser na de oorlog in ons land.

Toen hij ter conferentie kwam, stelde Prof. Heering, de voorzitter van „Kerk en Vrede”, Ds. Hinlopen aan hem voor met de woorden. „Dit is Ds. Hinlopen, hij heeft anderhalf jaar in Dachau gezeten en hij zal u vanavond vertalen.”

Ds. Mensching vertelde ons, hoe moeilijk hij het vond en hoe dankbaar hij te gelijker tijd was, te mogen spreken tot vrienden in Holland, die zo ontzaggelijk van de Duitsers te lijden hebben gehad. Het had hem ontroerd, dat wij hem van uit Holland de hand hadden toegestoken.

Daarna sprak hij over de jaren van het Hitler-régime. Al de ontzetting, die hij en zijn geestverwanten die jaren doorleefd hebben, vatte hij samen in drie woorden: vrees, isolement en schaamte.

Vrees, omdat het leven van een tegenstander van het Nationaal-Socialisme in het Nationaal Socialistische Duitsland een voortdurende onzekerheid betekende, een leven aan de grens en in een nooit wijkende angst.

Isolement, omdat tenslotte alle gemeenschap vernietigd was en men tengevolge van al gruwelijker en gemener verraad niemand meer onvoorwaardelijk durfde vertrouwen, zelfs niet in de kleine kring van het eigen gezin.

Schaamte, omdat het Nationaal-Socialisme door zijn goddeloze theorieën en praktijken zowel binnen als buiten de grenzen het door God geschapen leven in zijn wezen aangetast en vernietigd heeft.

Aan het slot van zijn toespraak vroeg Ds. Mensching ons, of wij bereid waren als

Nederlandse Christenen de Duitsers tegemoet te treden.

Men versta deze vraag vooral niet verkeerd. Ds. Mensching zei niet: alle volken hebben schuld, laten wij dus wat gebeurd is vergeten. Hij sprak uitsluitend over de grote schuld van Duitsland. Na afloop van de conferentie vroeg hij ons om een résumé van wat Duitsland in materieel, geestelijk en religieus opzicht aan Nederland misdreven heeft, om dat in zijn blad, dat hij in Duitsland verspreidt, te publiceren. De Duitsers, zei hij, moeten weten, wat Duitsland aan de andere volken misdaan heeft. Dat weten zij nog altijd niet of maar heel gebrekkig. Van sentimentele oppervlakkigheid, die heen wil lopen over al het verschrikkelijke, dat gebeurd is, was dus geen sprake.

Maar het slot was toch het verzoek van dezen Duitsen dominé aan ons, als Nederlandse Christenen, om de Duitsers tegemoet te treden.

In een interview met Ds. Niemöller heeft een Amerikaans veldprediker de vraag gesteld: „Moet de wereld eenvoudig tot Duitsland zeggen: wij vergeven u en dan opnieuw beginnen?”

Het antwoord van Niemöller luidt: „De wereld zal niet in staat zijn te zeggen: wij vergeven u, maar de Christenen in de wereld moeten dat zeggen en zij moeten opnieuw met ons beginnen.”

Dit antwoord loopt parallel met wat Karl Barth in zijn boekje „De Duitsers en wij” gezegd heeft.

Wat wij de Duitsers verschuldigd zijn is volstrekt onafhankelijk van wat zij verdienen. Het ligt besloten in wat zij nodig hebben en in niets anders. En wat zij op het ogenblik het meest nodig hebben is heel eenvoudig: vriendschap! Vijanden hebben zij zich genoeg gemaakt. De hele wereld is er vol van. Vrienden hebben zij weinig of in 't geheel niet. Iemands vriend zijn betekent bereid zijn, zijn zaak tot de onze te maken. De Duitsers hebben het eigenlijk nooit geloofd, dat het in de wereld mogelijk is iemands vriend te zijn.

Van de Russen, Engelsen en Amerikanen, evenmin echter van de Fransen en de door de Duitsers zo schandelijk mishandelde volken, van de Joden 't allerminst, zal, naar het oordeel van Barth, gevraagd kunnen worden, de Duitsers vriendschap aan te bieden, hoewel ook zij tenslotte zullen moeten beseffen, dat het Duitse gevaar niet anders dan op deze manier definitief en

grondig bestreden kan worden. Barth vraagt die vriendschap wel van de Zwitsers, voorzover zij Christenen zijn.

De gedachte dringt zich bij ons naar voren, of Niemöller niet gelijk heeft en of deze vriendschap niet gevraagd moet worden van de Christenen in de gehele wereld, dus ook van de Christenen in Nederland.

Wat de Duitsers zullen moeten ontdekken is, dat wij in Nederland het Christendom niet allereerst als wet, maar voor alles als Evangelie verstaan.

Wanneer de wet nummer één is, worden wij voor de Duitsers boetpredikers, leermeesters en paedagogen.

Wanneer het Evangelie nummer één is, zullen wij vrienden voor hen zijn in al de schande van het Nationaal-Socialistisch vuil, waarmee zij besmet zijn.

Zo is Jezus Christus hun vriend, die dit éne tot hen zegt: Gij zijt vastgelopen in uw eigen waan, gij moet van voren af aan beginnen, vanaf het nulpunt, en daarin wil Ik naast u staan! Een volstrekt nieuw begin!

Deze vriendschap betekent dus niet, dat het oude Duitsland gerechtvaardigd, verontschuldigd of zelfs opnieuw opgebouwd wordt. Hoe grondiger het afgebroken wordt, des te beter zal het echter voor Duitsland zelf zijn.

Deze vriendschap betekent dus al evenmin, dat de Duitsers niet goed zullen moeten maken wat zij bedorven hebben en zo boete zullen moeten doen.

Deze vriendschap betekent in de bijbelse zin van het woord: verzoening!

Staalhard tegen elk Duits recidivisme, zullen wij de Duitsers helpen moeten, een nieuw begin te maken. De Duitse mens mag en moet leven. Maar in plaats van de Duitse daden moeten nu geheel andere daden komen.

Verzoening betekent, dat wij weten van de bittere schuld van Duitsland, maar dat wij ook weten, dat in de diepte van deze schuld — Barth spreekt over het barre nulpunt — de liefde van God machtig en zegevierend zich openbaren wil.

Van uit het geloof in deze liefde hebben wij samen te komen, de Duitsers en wij, wij als hun vrienden, en dit samenkomen zal niet vergeefs zijn.

De vraag van Mensching, Niemöller en Barth is, of wij Christenen van Nederland bereid zijn.

Het is de vraag, of wij verstaan, wat het Evangelie voor ons in onze verhouding tot Duitsland betekent. J. J. BUSKES Jr.

SPRAAKVERWARRING

onder vrienden

Pas een diepere analyse van de situatie in de verschillende landen zou ons in staat stellen ons een goed beeld te vormen van de verschillende religieus-socialistische bewegingen. Daarbij komt, dat de afvaardiging naar een internationale conferentie, zoals deze te Konolfingen van 21 tot 24 Sept. gehouden werd, te zeer de persoonlijke visie van de afgevaardigden laat domineren. Dit is onvermijdelijk, ook als de berichtgever zich beijvert objectief te zijn.

Schreven wij de vorige week over de Frans- en Duitssprekende landen, thans zijn de berichten van de afgevaardigden uit Tsjechoslowakije, Zweden, Noorwegen en Engeland aan de beurt.

Tsjechoslowakije, gelegen achter het ijzeren gordijn. Land, waar de Nederlander sympathie voor voelt, maar dat hij niet met het zijne vergelijken kan, om zijn totaal andere geschiedenis en geestelijke structuur.

Prof. Lienhard is godsdienstwijsgeer te Praag, hoogleraar in de faculteit van de Evangelische Kerk, maar innerlijk zeer gebonden aan de merkwaardige Tsjechoslowaakse Kerk, die ontstaan is uit de los-van-Rome beweging uit de twintiger jaren en die de Katholieke liturgie bewaarde maar typisch vrijzinnig in haar leer is.

Prof. Lienhard is een hartelijk volgeling van Ragaz en hij ziet het als zijn grote taak speciaal diens werken en denken in Tsjechoslowakije bekend te maken. Diep verder tevens van Masaryk, dien hij — ik meen terecht — een religieus-socialist met visionaire blik noemde. De indruk, die hij gaf was, dat de democratisch-socialistische gedachte speciaal in de Tsjechoslowaakse Kerk diep was doorgedrongen. Dit toonde hij aan met een officiële verklaring dier Kerk, die een sterk socialistisch geluid liet horen. Tekenend was, dat deze tekst afkomstig was van den secretaris-generaal dier Kerk, een leerling van Lienhard, lid van de Communistische Partij.

Ver verwierp hij de veronderstelling, dat Tsjechoslowakije niet vrij zou zijn in zijn beslissingen en onder druk zou leven van Sowjet-Rusland.

Organisatorisch is het religieus-socialisme daar zwak. In 1936 is een vereniging gesticht, zij was te klein om zich te laten registreren, en zodoende is zij door de Duitsers ongemoeid gelaten, al was er van werk naar buiten geen sprake. Er zijn honderd leden. Na de oorlog zijn de werkzaamheden nog niet opgenomen. Men leeft in afwachting.

Welk een volstrekt ander beeld gaf Drs. Mogård uit Stockholm van de Christen-socialistische vereniging in Zweden. Een beweging met 5000 leden, een weekblad met een behoorlijke oplage, een eigen drukkerij. Hier scheen alles vlot te lopen, en de berichtgever gaf een haast onwezenlijk aandoend verhaal van gematigdheid en welvaart. Zelfs was hij — tegelijk predikant — wethouder van sociale zaken en oud-lid van het parlement. Men kon dit alles begrijpen uit de situatie van Zweden, waar iedereen, zij het voor 90 pct. in naam, tot de staatskerk behoort, en waar de sociaal-democratische beweging een conglomeraat

van sociale verenigingen is, waarbij ook de Christen-socialisten zijn aangesloten. Op deze eigenaardigheid is terug te voeren, dat communisten, die lid zijn van zulk een aangesloten vereniging, daardoor automatisch sociaal-democratisch georganiseerd zijn.

De welvaart is in Zweden door alle sociale maatregelen over de ganse bevolking verspreid, maar of dat tot geestelijke verdieping heeft geleid, moet betwijfeld worden.

De Christen-socialdemocraten hebben vormingwerk ter hand genomen, hebben het plan een volkshogeschool op te richten en komen geregeld in meer dan honderd groepen over het ganse land bijeen. Daar heerst een rijk-vroom leven. Deze groepen zijn, dunkt mij, meer evangelisatieposten binnen de grote beweging, dan cellen, die in de samenleving zich tot een profetische taak geroepen weten.

Noorwegen was vertegenwoordigd door Ds. Bastianse uit Oslo. Daar heerst kerkelijk dezelfde situatie: staatskerk — en zeer grote onkerkelijkheid. De Christen-socialdemocratie is er van jonger datum. Geïnspireerd door Zweden, werd dit verband van Christenarbeiders in 1939 opgericht, en is te beschouwen als een reactie van Christelijke arbeiders op de anti-Christelijke tendenzen in de grote, het ganse volksleven beademende Arbeiderspartij. Ook hier zijn een honderdtal afdelingen met 2 à 3000 leden.

Dit werkverband is typisch orthodox: de apostolische geloofsbelijdenis geldt als grondslag. Het heeft, met zijn vasten bureau-secretaris en een rondreizenden propagandist een evangeliserend karakter. Alom worden godsdienstoefeningen gehouden. De leiding der Arbeiderspartij erkent deze beweging, maar staat er verder onverschillig tegenover.

Engeland was vertegenwoordigd door Rev. Boggis, uit een arbeiderswijk van Londen. Een echte Anglicaan, met grote sympathie voor de z.g. High-church, d.w.z. voor de Katholieke strekking in de Engelse staatskerk. Wij vonden het een zegen, dat deze man met een Duitse vrouw getrouwd was en vloeiend die taal sprak. Het bekortte de toch al lange besprekingen tot 3. Het beeld, dat hij van het Engelse godsdienstige leven gaf, was uiterst somber: nog maar 10% van de bevolking heeft naar schatting, contact met enige Kerk. Hij zag als dreiging, dat er bezig was een Britse godsdienst te ontstaan, gelovig in de grootheid van Engeland, levend naar de normen van het Britse fatsoen.

Geestelijk is dit zeker even gevaarlijk als de Germaanse religie der S.S..

Het Christen-socialisme in Engeland is zwak, ofschoon zeer veel Christenen socialist zijn. Maar zij leggen geen verband tussen deze twee gebieden. Dit geldt vooral voor intellectuelen, want men kan zeggen, dat de arbeiders sinds 1914 opgehouden hebben enig contact met de Kerk te onderhouden.

Het Christen-socialistische verband is een federatie, waarbij soms hele gemeenten en soms groepen van gemeente-leden

zijn aangesloten. Overigens is het verenigingsleven niet opgewekt: men weet eigenlijk niet recht meer, wat men doen moet en bovendien is ieder, die leiding kan geven, buitengewoon sterk bezet.

Samen met de vereniging van socialistische geestelijken wordt een blaadje uitgegeven, dat om de twee maanden verschijnt.

Tot zover de verslagen.

Een boeiend referaat van Dr. Hugo Kramer over de betekenis en de taak van de religieus-socialistische beweging in de huidige situatie leidde ons in de knellende problemen van vrede, Rusland, sociale gerechtigheid, democratie.

Hij pleitte voor een goede nieuwe pacifistische beweging, die het geloof in het automatisme van een volgende oorlog zou kunnen verbreken.

Natuurlijk bewoog zich de discussie vooral rondom de vraag naar de eenheid der socialistische beweging, door de Fransen en de Tsjechen aangesneden. Hier leek mij Dr. Kramer vrij wat realistischer dan zijn partners.

Belangstellenden zullen dit uitstekende stuk eerlang in „*Neue Wege*” kunnen lezen.

Een felle, haast tragische discussie werd gevoerd aan het einde der conferentie. Zij had eerst een reglement voor een internationale rel.-socialistische beweging aangenomen, een „dagelijks bestuur” benoemd, en moest toen beslissen over de beginselverklaring.

Zodra de preciese tekst ons bereikt, hopen wij die te publiceren. Maar nu reeds kan gezegd worden, dat het betoog van Prof. Lienhard om als religieus-socialisten op te komen voor de eenheid onder socialist als een bom werkte. Netzer was er fel tegen, niet omdat hij tegen eenheid was, maar omdat dit thans, vooral met het oog op de politieke situatie in Duitsland, de strijd van de sociaal-democratie tegen de terreur der communisten zou verzwakken. Zijn verzet mocht niet baten. Prof. Lienhard kreeg steun van de Fransen, die het woord „*unité*” — ik verdenk ze ervan eenvoudig om de klank — met religieus pathos uitspreken. De Engelsman bedreef natuurlijke theologie en stond op 't standpunt, dat God ons aller vader is, en er dus eenheid onder de mensen, dus ook onder socialisten moest zijn. Zodoende was er een meerderheid voor deze verklaring, die echter nu nog aan het eindoordeel van de aansluitende verenigingen zal worden onderworpen.

Zo eindigde deze grote conferentie in de pijn van de spraakverwarring.

Maar toen wij van Mevr. Ragaz en haar dochter en van den voorzitter der conferentie, Ds. Lejeune, afscheid namen, waren wij allen weer goede vrienden, al kusten gelukkig de Fransen alleen hun eigen landgenoten.

L. H. RUITENBERG.

PROTESTANTS-CHRISTELIJK WERKVERBAND

Thans is ook in Amsterdam een afdeling van het Prot.-Christ. Werkverband uit de Partij van de Arbeid opgericht.

Het voorlopige bestuur is als volgt samengesteld: Dr. W. D. v. d. Heyde, voorzitter, D. N. G. v. Meurs, secretaris, Paramariboplein 23 hs., Dr. W. H. Vermooten, E. M. Butter, J. Bouman.

Allen, die de Prot.-Christ. geloofsovertuiging hebben en lid zijn van de P.v.d.A., kunnen zich als lid opgeven en worden verzocht hun naam en adres op te geven aan het secretariaat. Kosten zijn hieraan niet verbonden.

Bij een einde

Dezer dagen werd mij verteld van een echtpaar, dat gezamenlijk een eind aan het leven had gemaakt — ik kende beiden, man en vrouw; had wel iets vermoed van een donker geheim, dat aan hun leven knaagde, maar omdat ik niet behoorde tot de intiemsten, nimmer durven tasten naar hun leed en strijd..... met welk recht zou ik dat doen? Hoe dikwijls zijn wij niet, moeten wij ook zijn, als voorbijgaande schepen in de nacht? En nu is er dat gewelddadig, onherroepelijk einde.....

Dit voorval laat mijn denken sedert enige dagen niet los. Uit de wirwar van gedachten komen enkele naar boven, die ik waag uit te spreken, in de hoop dat zij ook anderen enig licht mogen schenken. De eerste is deze: eer een mens tot deze wanhoopsdaad komt, moet hij een zware innerlijke strijd hebben doorworsteld tegen machten van binnen, ook tegen sombere duistere gedachten, die als demonen, als boze geesten zich van hem hebben meester gemaakt. Misschien kan ik in een bepaald geval ook wel aangeven, welke boze machten dat zijn geweest — maar dat doet er niet toe. Ik sta nu bij het wrak van één, die in de stormen onderging, bij de scherven van een leven, dat te gruis werd geslagen... en de oude bede komt naar boven: Heer, verlos ons van den boze..... Men kan de solidariteit der mensen op allerlei wijze beleven: in de strijd voor een ideaal, in de vreugde om de bevrijding, in de gemeenschap van leed niet het minst. Nu spreekt deze solidariteit: dat wij allen onderworpen zijn aan boze machten, die ons leven kunnen verduisteren, en vernielen. En ik bid maar heel stil voor mij zelf: verlos mij van den boze, en bewaar mijn hart voor duisternis.

Komt het alleen, omdat ik nu met het „Onze Vader” bezig ben, dat zich daar onmiddellijk de andere bede bij aansluit: Vergeef ons onze schulden? Ik weet niet, of ik naar de gewone maatstaf van fat-

soen en wat men meer wil noemen, tegenover deze mensen bepaalde tekortkomingen heb — dat doet ook niet terzake. Als de betrokkenen wildvreemden voor mij waren geweest, en ik zou komen te staan bij gebroken levens van wie ik nimmer zag, dan nog zou diezelfde bede diepe zin hebben. Want waaraan heb ik het verdiend, dat mijn leven niet brak, dat mijn geest niet werd verduisterd, dat mijn geloof niet te pletter sloeg? Zeker niet, omdat er in mijn leven geen „schuld” zou zijn tegenover God. De wrakken en scherven van anderer levens maken ons héél deemoedig en heel stil.....

Ook — en dat mag ik nu pas zeggen, ná dat het andere gezegd is, — héél dankbaar. Hiervoor dat ik weten mag: er is een einde-

loze Liefde Gods, die vergeeft. Er is een heilig Licht, dat de ban der duisternis wegschijnt. Misschien zwijgt God talloze malen, als ik juist nodig heb dat Hij tot mij spreekt. Maar Hij is er, en Hij regeert. Hij houdt ons vast, ook als wij Hem loslaten. Blijft niet ook de verloren zoon nochtans zoon? Wie het weten mag, staat, óók als raadselen van nederlaag en dood hem martelen, in een stille deemoedige dankbaarheid: ik word vastgehouden, ik word bewaard. Dat heb ik op geen enkele wijze verdiend — daarom juist maakt het zien van anderer mislukte leven je zo stil en beschaamd, en verleer je het om uit de hoogte te oordelen en veroordelen. Wat God ons schenkt, is onverdiend, is genade — waarvoor ik dan ook te danken heb met mijn leven. Christelijke dankbaarheid is daaraan te herkennen: dat zij zich uit in dienende liefde, juist tegenover hen, die de harde slagen van het lot het zwaarst dragen. Blijft dat niet het kenmerk bij uitstek van het Geloof: dat wij den naaste dienen — uit dankbaarheid aan God?

W. B.

Een proefschrift

Een dik boek over Aart van der Leeuw. Wie dezen edelen, maar waarlijk niet zo gemakkelijken kunstenaar lief heeft, zal zich misschien wel eens hebben afgevraagd in de vijftien jaar, die sinds zijn dood verstreken zijn, waarom ons zo'n hulpmiddel tot beter verstaan niet eerder werd geboden. — Het antwoord schuilt ten dele in dit boek: de heer Hulsker had „de oudste rechten” (het academisch gebruik huldigt inzake proefschriften het recht van wie zich het eerst aanmeldt), en deze oudste rechthebbende hield ons vijftien jaar wachtende. Men zal toegeven: zoiets legt verplichtingen op.

De studie van Dr. Hulsker is tot op zekere hoogte inderdaad een uitstekend boek. Wie echt belang stelt in de figuur van Van der Leeuw, wie het niet bij een vluchtige lectuur van Ik en mijn Speelman of een nog vluchtiger bladeren in de Vluchtige Begroetingen heeft gelaten, maar zocht naar een steeds rijker en vollediger beeld van den schrijver, die moet zeker kennis nemen van dit werk. Hij vindt er, zij het in één hoofdstuk samengevat, een levensgeschiedenis, hij vindt er een overzicht van de gehele literaire werkzaamheid, een paar waardevolle foto's (al had ik er graag meer gehad), en een uitvoerige bibliografie. Inderdaad; wil men niet graag iets méér weten dan dat Van der Leeuw doof was, het grootste deel van zijn leven geen beroeps-werkzaamheden had, en betrekkelijk vroeg is gestorven? Hier krijgt men een foto van het geboortehuis in Delft, dat de lezer van Kinderland zal herkennen, men ontmoet den vader en herinnert zich uit de Vertellingen het verhaal De Wanden, men leest de critiek van Van Schendel op Aart's oudste en nog al te romantische proza, men vernemt, waar hij het motief vond voor Ik en mijn Speelman en wáár voor datzelfde werk de rijke inspiratie, en uit vertrouwelijke correspondentie hoort men, dat de literaire eenzaamheid der twintiger jaren, toen allerlei wilde „-ismen” hoger noteerden dan zijn gerijpte en bezonnen kunst, hem me-

nigmaal wel zwaar is gevallen. De welgekozen aanhalingen uit brieven horen trouwens tot het kostbaarste uit dit boek.

Maar met alle respect voor het gedegen, evenwichtige en betrouwbare stuk werk, dat Dr. Hulsker hier heeft geleverd en met alle dankbaarheid voor de gegevens, die hij heeft bijeengebracht, kan ik toch niet bekomen van een zekere verbazing. Wat drijft iemand eigenlijk, heb ik mij afgevraagd, tot het schrijven van een boek? Mij dunkt, de boekenschrijver heeft een zekere visie — artistiek, wetenschappelijk, politiek of op welk gebied dan ook —, die voor hem zo dwingend is, dat hij haar ook anderen voor ogen moet stellen; of hij is gegrepen door een bepaalde problematiek, en hij worstelt daarmee, tot hij een standpunt heeft veroverd, — ook dan wordt zijn boek gedragen door een innerlijke noodzakelijkheid. Verder worden er geloof ik nogal wat boeken geschreven uit ijdelheid, of uit verveling: omdat het zo'n leeg gevoel geeft, als men er géén schrijft.

Ik neem niet aan, dat bij het ontstaan van dit proefschrift de ijdelheid of de verveling een belangrijke rol gespeeld heeft; maar misschien dan een zeker plichtsgevoel en de wenselijkheid van „het verkrijgen van de graad van doctor in de letteren en wijsbegeerte”? Want ik zie noch een duidelijke visie op het onderwerp, die in dit boek gestalte krijgt, noch een ontmoeting met enige problematiek.

Een voorbeeld: Van der Leeuw schreef met grote regelmaat bijna twintig jaar lang poëzie, maar de laatste vijf jaar van zijn leven geen regel meer (wel proza); was dit geen vraag waard, zelfs al zou men niet in staat zijn het antwoord te geven? Kan het ook verband houden met dat wonderlijke en diepzinnige vers „Aan een zijwend Dichter”, dat in Opvluchten staat en reeds van tien jaar vroeger dateert?

Een ander voorbeeld: op verschillende plaatsen en zonder onderlinge samenhang vind ik hier vermeld, dat de jeugdige dichter het op zijn 13e jaar in sonnetvorm had

TRINITEIT

*God scherpt zijn wet op deze steen
die mijn bestaan geworden is.
Maar Jezus Christus geeft ons visch
en wijn tot Zijn gedachtenis.*

*Heeft één van beiden zich vergist?
Wij zijn een duister fenomeen,
zoolang niet in ons leven rijst
het licht van den Heiligen Geest.*

*Heilige Geest, kom in het vers,
waarin gij drieën, één voor één,
hetzelfde zijt en ik alleen
zingend van U de woorden ben.*

*Heilige Geest, vervul het vers
zóó gansch, dat er geen vezel is,
die niet van Uw belevens
vibreert, als van de liefde vleesch.*

*Moeder van Jezus is het vleesch.
Zuster van Christus is het vers.
Vader, die in de hemelen zijt,
Kome Uw koninkrijk.*

GERRIT ACHTERBERG.

Uit de bundel „En Jezus schreef in 't zand”,
die in het a.s. najaar bij Daamen's Uitgevers-
Mij verschijnt.

BESCHOUWINGEN OVER RUSLAND

I

Sinds enige tijd vraagt Rusland wel zeer de aandacht, zowel in de binnen- als buitenlandse pers. Wij nemen hieronder enkele artikelen, of althans de hoofdgedachten, over uit enige buitenlandse tijdschriften.

Wij geven hier verkort een artikel uit „The Student World” van Margaret Jones, dat tot titel draagt: „Geeft het communisme een oplossing?”.

„Een groep studenten”, zo wordt be-toogd, „zou het vraagteken achter dit opschrift weglaten. Deze groep is van belang, niet om haar numerieke sterkte (deze verschilt zeer in het ene land of het andere), maar omdat zij bestaat uit enthousiaste studenten, die met grote trouw aan de partij verbonden zijn en vaak zeer intelligent zijn.

Wat voor aantrekkingskracht heeft het communisme voor hen?

De weinig-bevoorrechte studenten — de „have-nots” — vinden al spoedig een oplossing voor het leven in het communisme. Hun gevoel van zich achteruit-gezet te weten wordt dan gekanaliseerd, zodat het de drijfkracht verleent aan al hun handelen. Zij hebben de voldoening, dat zij er voor werken, om te verzekeren dat anderen, die na hen komen, niet gehandicapert zullen zijn, zoals dat bij hen het geval was. In sommige opzichten moeten de slaven, die in vroege Christenheid bekeerd werden, hetzelfde gevoel gehad hebben.

Aan de andere kant is het waar, dat studenten, die onder buitengewoon bevoor-

rechte omstandigheden zijn groot gebracht, soms hun gevoel van schuld of onrust afreageren door lid te worden van de communistische partij, om zodoende er aan mee te werken, dat allen de kansen zullen verkrijgen, die hen door erfenis ten deel vielen. Zij weten zich vaak tot in de hoogste gelederen van de partij op te werken, juist omdat zij door het milieu dat zij willen verloochenen, een culturele en intellectuele voorsprong hebben, die hen geschikt maakt om een leidende functie te bekleden. Deze groep wordt vaak niet au sérieux genomen en hun enthousiasme wordt dan gehouden voor een voorbijgaande gril. Van enkelen mag dit waar zijn, maar de meesten van hen zijn bezeten van een verlangen naar sociale gerechtigheid.

Het schijnt de studenten, die zich bij de partij voegen, rechtvaardiger toe, dat het proletariaat het aardrijk beërft dan de zachtmoedigen, die de kapitalisten steeds alles laten wegslepen. Velen van hen, die van nature een humanistische aanleg hebben, hebben het met de Kerk gewaagd voordat zij tot de partij toetraden, maar zij vonden dat deze in haar taak te kort schoot wat sociale gerechtigheid betreft, en het laat hen onbewogen wanneer hun door Christenen gezegd wordt, dat hun beste werk zal vergaan, omdat het niet gebaseerd is op een realistische kijk op de menselijke natuur.

Voor sommige studenten betekent het communisme eigenlijk een wereldse vervanging van de Kerk. Wel zullen zij de

eersten zijn om dit te ontkennen, maar er zijn zekere „coincidenties”, die niet over het hoofd gezien kunnen worden. Het bloed der martelaren is voor den communist een even machtige inspiratie en prikkel als voor den christen. Luxemburg en Liebknecht zijn namen, die met de grootste eerbied uitgesproken worden. Communisten weten maar al te goed, wat vervolging betekent en wanneer zij daar tegenover komen te staan, verheffen enkelingen zich vaak tot een grote hoogte, zoals dat in alle verzetsbewegingen het geval is. De geschriften van Marx vormen hun Bijbel en zij verwachten het Beloofde Land, hun hemel op aarde — de klasseloze maatschappij. Dit zijn slechts oppervlakkige punten, maar zij duiden wel op een gedeeltelijke verklaring van de kracht, die er van het communisme uitgaat op sommige studenten. De liberale humanistische kerk hunner vaders is vervangen door een wereldlijk revolutionair lichaam, dat evenzeer op hun gevoelens werkt.

Het gezag van de communistische partij trekt vele jonge mensen. In de middeleeuwen zouden zij dit gevonden hebben in de autoriteit van de Roomse Kerk (en natuurlijk vinden velen dit nog), maar nu grijpen zij het communisme aan, daar dit hun overheersende autoriteit biedt, die wetenschappelijk gefundeerd is. Dit komt overeen met hun wetenschappelijke kijk, en ook met het onderbewuste verlangen om de last van een beslissing te nemen en een keuze te doen, af te wentelen op de schouders van meer bevoegden — wat een

over de „plebsopstandigheid en dronken eisen van 't stomme botte volk” (lees: het toentertijd opkomende socialisme!), dat hij tot zijn 25e dweept met den somberen mensenverachter Marcellus Emants, en dat hij in zijn oudste prozawerk, St. Veit, schildert, hoe een middeleeuws minstreel zal worden opgehangen, en hoe 'n soevereine minachting hij heeft voor de menigte, die zich in zijn executie vermeit.

Volgens Dr. Hulscher was Van der Leeuw als kind een dromerig, overmatig schuchter knaapje, in zijn jongelingsjaren voelde hij zich, blijkbaar op grond van zijn literaire prestaties, heel wat mans (ik twijfel, als ik hoor, dat hij tegelijkertijd ongeveer iedere klas van het Gymnasium doubleerde!), als jonge man was hij scherp, bitter, overmatig kritisch, terwijl de gerijpte kunstenaar voor ons staat als een van de zachtmoedigste mensen die wij in het leven hebben ontmoet.

Wederom: lag hier geen probleem? Heeft Hulscher dan van het hoogst merkwaardige kinderportretje niet de trots, de vijandigheid, ja de mensenverachting afgelezen; heeft hij niet begrepen, dat St. Veit nog altijd een wraakneming was (waarschijnlijk onbewust) op het „stomme botte volk”, dat dien fijner bewerkte mens, den kunstenaar, bedreigde? En lees nu maar eens over, hoe de Kleine Rudolf, in Van der Leeuw's laatste en misschien ook zijn mildste boek, zich angstig en schutterig beweegt door het stadsverkeer. Het is nog steeds dezelfde mens, — maar intussen hóe anders! Is dat niet juist het grote probleem, wanneer men een kunstenaar bestudeert: de eenheid der persoonlijkheid en haar groei, en hoe beide

zich in steeds wisselende vormen spiegelen in het werk?

Een zeker verband tussen persoonlijkheid en artistieke uiting wordt door Hulscher ook wel gelegd (het kon trouwens moeilijk anders!); zelfs wijdt hij een aardig hoofdstukje aan de „Verborgten Zelfportretten” in Vluchtige Begroetingen. Maar waarom dan het voor de persoonlijkheid van den dichter zo belangrijke probleem, dat in de vertelling De Reismakkers verborgen ligt, niet eens behoorlijk uitgediept? Van „Damon tot Demeter”, die indrukwekkende zelfbelijdenis, misschien Van der Leeuw's schoonste gedicht, deelt Hulscher mee, dat het „bijna een zelfportret van den dichter lijkt” (wel, wel!), over het motief der schuldvergeving in Simon de Vondeling weet hij alleen de bêtise te vertellen, dat die vergeving „onvoldoende gemotiveerd” is (is dat niet juist een wezenstrek van de vergeving, dat de buitenstaander in haar geheimenis niet doordringt?), terwijl hij aan het gedicht De Dronk, waar men het vergevingsmotief in volle zuiverheid vindt, voor het gemak maar voorbijgaat.

Een volgende pijnlijke opmerking moet daaraan worden toegevoegd: hoewel de schrijver voor Van der Leeuw's gedichten allerlei prijzende adjectieven beschikbaar heeft (zij culminerend in „voortreffelijk”), lijkt het wel, of de eigenlijk poëtische waarde hem toch niet helder voor ogen staat. Mij dunkt, anders zou hij toch duidelijker de overgang gemarkeerd hebben tussen de menigmaal nog zwakke herscheppingen en het rijpe latere werk. Dan zou hij ook niet verzuimd hebben, na Verwey's lof voor het ontroerende en van inhoud belangrijke

„Twee Stemmen”, het latere vers De Halm te noemen, waar hetzelfde thema zoveel eenvoudiger en zuiverder, met zoveel groter meesterschap wordt uitgewerkt. In plaats van lauwweg te constateren dat „men hem wel altijd zal blijven beschouwen als een van onze minor poets”), had het dan voor de hand gelegen een lans te breken voor het belang van Van der Leeuw's dichterschap. Was het niet aan den schrijver van het standaardwerk over Van der Leeuw geweest, om de betrekkelijke impopulariteit van die poëzie tot een probleem te maken, en na te gaan, aan welke uitwendige en eventueel inwendige oorzaken zij moet worden geweten? Inwendige: wellicht een te sterk overheersen van beeld en symbool, waardoor de directe ontroering kan worden weggedrongen. Uitwendige: een zeker gebrek aan reclame, en het optreden van zoveel luidruchtiger en nadrukkelijker tijdstromingen. Het is voor mij de vraag, als de Tijd eenmaal eens de door tijdelijke invloed vertekende perspectieven zal hebben rechtgeschoven, of dan de bezonken Van der Leeuw niet eens de meerdere zal blijken van den heftigen maar waarlijk niet dieper levenden Marsman, — of liever het is voor mij géén vraag.

Een vraag is mij slechts, waarom iemand dit uitvoerige en in veel opzichten verdienstelijke boek over Van der Leeuw schrijft, wanneer juist de vraagstellingen, die ik voor wezenlijk houd, hem niet ter harte gaan.

M. H. v. d. ZEIJDE.

¹⁾ Dr. J. Hulscher, Aart van der Leeuw. Leven en Werk. Uitgeverij Contact, Amsterdam, 1946. f 8.90.

²⁾ Minder belangrijke dichters.

volkomen natuurlijke en naar ik geloof, een steeds toenemende reactie is in een wereld, waarin de chaos erger wordt.

Een communist wil niets te maken hebben met sentimentaliteit en vrome verwachtingen en „bezielt de dingen zoals zij werkelijk zijn”. Het belangrijkste in de eerste eeuw na Christus is niet wat men van Jezus van Nazareth vindt, maar dat het Romeinse keizerrijk berustte op een economie van slavenarbeid. Het belangrijkste in een of andere situatie is niet om „juist” te handelen — een abstracte term, die betrekking heeft op volkomen onbewijsbare en onwetenschappelijke maatstaven — maar de feiten van de situatie te herkennen en dienovereenkomstig te handelen, door alleen gebruik te maken van wetenschappelijke methoden. De communist zegt, dat het er niet toe doet of Rusland moreel gesproken gelijk of ongelijk heeft in de kwestie met Iran: het enige waar het op aan komt is, dat de omstandigheden Rusland dwingen om zo te handelen. „Vrijheid is de erkenning van de noodzaak”. Dit alles lijkt zeer realistisch en oefent grote aantrekkingskracht uit op vele studenten.

In de partij is plaats voor de jongeren en voor hen, die met enthousiasme bezielt zijn. Niemand zal daar enigszins beschermend zeggen: „Het gaat wel weer over na een poosje”, wat inderdaad sommige gemeenten dikwijls schijnen te zeggen tot jonge geestdriftige Christenen. In plaats daarvan worden hun opdrachten gegeven al naar dat ze ervaring hebben en iedereen wordt geleid en gedragen door de strenge partij-discipline en -trouw.

Dit alles klinkt alsof in de communistische partij geen mislukkingen voorkwamen of leden bij wie de geestdrift verflauwt. Natuurlijk is dat niet waar, al maken ze dit niet zo luide bekend als de Kerk doet. Maar het communisme schijnt in zijn beste (of is het beter te zeggen in zijn meest wetenschappelijke?) vorm veel te kunnen bieden aan nadenkende en gevoelige studenten.

Het is van belang om na te gaan waarom de Kerk schijnbaar geen goede oplossing heeft voor de communistische studenten. Innerlijk heeft zij alles wat het communisme hen aanbiedt; plaats voor bevoorrechten en minder bedeedden, en voor de jeugd; een doel en een bepaalde toekomstverwachting; realisme en eenheid, die des te volkomener is, omdat zij voortkomt uit de Heer van alle leven. Het punt bijvoorbeeld waar de Marxistische student zich af en toe bewust wordt van zijn gedeeldheid is wanneer zijn persoonlijk leven onverwachts ingewikkeld wordt. Twee bijzonder intelligente communisten zegden hun lidmaatschap op toen ze zich verloofden, niet omdat zij ontrouw waren geworden aan de leer, maar omdat zij gevoelden, dat hun alles-beheersende trouw aan de partij veel van hun persoonlijkheid wegnam en er een spanning ontstond tussen de eisen van de partij en hun persoonlijke banden.

Wanneer we op ons zelf zien, zullen we ons schuldig bevinden aan gebrek aan geloof, aan ons verlangen om de spanning van een politieke keuze te ontlopen, en aan gebrek aan werkelijke bezorgdheid over de materiële wereld, zonder hetwelk we geen recht hebben tegen een communist te spreken over zijn eeuwige bestemming, noch over de onvolmaaktheid van wat hij als de oplossing ziet.

Wat staat ons, Christenen dan te doen? Het is al te gemakkelijk om slechts te zeggen dat een Christen geen communist kan zijn: het gaat niet aan om in het

Toen in de eerste Septemberdagen van 1944 de geallieerde legers met pantserwagens en tanks, geschut en jeeps Brussel naderden.....

toen de Brusselaars al openlijk durfden jubelen over de op handen zijnde bevrijding.....

toen verbrandde een groep bange Gestapo-beulen haar papieren. Want zwart op wit stond daar geboekstaafd de schande van ruim vier jaren leugen en bedrog, pijniging en verraad, dood en ellende. Deze chronique scandaleuse lag verborgen in het enorme Palais de Justice.

Het was niet gering, wat zij na deze jaren van terreur te verbranden hadden. Om alles toch maar goed te vernietigen staken ze een gehele vleugel van het paleis in brand. En het vuur verslond gretig de met tranen doordrenkte papieren. De gehele vleugel ging in vlammen op en de kroon aan de top van de pompeuze koepel stortte in het laaiende vuur.....

Zoals eens de koepel van het Paleis voor Volksvlijt domineerde in het centrum van Amsterdam, zo domineerde de veel grotere en hogere koepel van het Palais de Justice in dat deel van Brussel.

Het zijn van die dingen, die zo verweven zijn met het stadsbeeld, dat men ze pas ziet, als ze er niet meer zijn.

Er is intussen een generatie opgegroeid, voor wie het Paleis voor Volksvlijt en zijn nachtelijke brand een legende is. Zij misten het eens zo vertrouwde beeld niet.

Maar de ontkroning van de Brusselse koepel ligt nog te veel in het nabije verleden. Wat de bezettingsjaren vernield en verwoest hebben, men ontvindt het nog dagelijks.

En dan: de ingestorte kroon is voor de Belgen een blijvend getuigenis hoe vergankelijk een kroon kan zijn.

M. K.

NA NEURENBERG

Politieke processen zijn altijd netelige aangelegenheden. Een gewoon misdadiger heeft een inbreuk gemaakt op bestaande zeden en gewoonten, zoals die in het geschreven recht zijn vastgelegd. In een politiek proces gaat het om een subjectieve afwijking; een andere uitslag van het conflict dat het proces achter zich aan sleept, zou van den aangeklaagde een aanklager gemaakt hebben. Het is deze betrekkelijkheid van de schuld die aan de processen na de tweede wereldoorlog de glorie ontrokken heeft die wij, zolang er nog gevochten werd, eraan hadden toegedacht. Voor hun rechter bleken de ontlusterde Pétain, Laval, Quisling en Mussert mensen, die op hun manier het goede hadden voorgestaan en uit wier voorgeschiedenis, hun houding tijdens de oorlog heel goed te verklaren viel. Mensen, die op hun manier ook anti-Duits waren geweest en die meestal de consequenties van hun daden en nalatigheden onvoldoende beseften. Geen grote processen, geen grote figuren, geen dramatische tegenstelling van het ene en het andere gelijk, geen confrontatie van het geschonden volk met zijn verrader. Het afgebroken proces van Riom laat een sterker indruk achter dan dat tegen Pétain en zeker dat tegen Laval.

Het waren geen verraders die in Neurenberg terecht stonden, maar Duitsers voor een internationaal tribunaal. Zij werden niet beschuldigd van verkeerd bestuur van hun volk, zelfs niet van misleiding, maar van vergripen tegen de zorgvuldigheid in het internationale verkeer. In vier punten viel de aanklacht uiteen: 1. samenzwering tegen de vrede; 2. misdaden tegen de vrede; 3. eigenlijke oorlogsmisdaden; 4. misdaden tegen de mensheid. Een enigszins

incoherent lijstje, zoals het charter van 8 Augustus 1945, te Londen door Engeland, Frankrijk, de Sowjetunie en de Verenigde Staten overeengekomen, de misdaden beschreef, die vervolgd dienden te worden, zulks in overeenstemming met een eerdere geallieerde verklaring, dat men het bestraffen van de oorlogsmisdadigers ditmaal zelf ter hand zou nemen. Het is duidelijk, dat deze overeenkomst nieuw internationaal recht schiep, dat zich aansluit bij de algemene opinie in de overwinende landen en bij de humanitaire principes die geacht worden onder de gehele mensheid te gelden. Aldus beperkten de opstellers van het charter zelf het terrein waarop kon worden gevonnist.

Het proces te Neurenberg heeft tweemaal nut gehad. Ten eerste is er een massa bekend geworden over de voorbereiding van de oorlog en afzonderlijke episoden. Ten tweede is er recht gesproken, met andere woorden: is de individuele verantwoordelijkheid van staatslieden en militairen met betrekking tot acties van hun regering voor en in de oorlog vastgesteld. Het tweede aspect, het vaststellen der verantwoordelijkheid, draagt er inmiddels toe bij de belangrijkheid van de historische kant te vergroten; de latere historicus kan uit dit proces leren, dat ook in een „Führerstaat“ individuele verantwoordelijkheid bestond en vooral, dat in zo'n staat geregeerd werd volgens de luimen en intriges van hen, die vaak meer uit lafheid en overmoed, dan uit moed en overtuiging zus of zo over het lot van honderdduizenden beschikten.

Spectaculair is het proces tamelijk zelden geweest. Wat hier terecht stond, was een bijna zielig aandoend overblijfsel. Het

is maar goed, dat Hitler er niet bij was; de aanwezigheid van een man van zijn allure had licht de nuchtere sfeer verstoord. Ook Goebbels en Himmler ontbraken; in hun afwezigheid had Goering vrij spel de leiding van de troep op zich te nemen. Wat precies de misdaden van de veroordeelden geweest zijn, is wel voor de berechting, niet voor de historie van groot belang; immers allen voelden de beklaagden zich verongelijkt. Verantwoordelijk achtten ze slechts den leider, die hun macht gaf. Merkwaardig is, dat de meeste veroordeelden gepoogd hebben door middel van een beroep op het militaire bestuur van bezet Duitsland verzachting van hun vonnis te krijgen. Is het een vrees voor de dood, die zij zoveel anderen hebben aangedaan? Of is het de hardnekkige overtuiging van eigen gelijk?

Het schijnt wel, dat het tribunaal wijs gehandeld heeft door gedifferentieerde straffen op te leggen. Daarmee geeft het te kennen, dat er graden zijn in misdaden tegen de vrede en de mensheid en kan het wellicht het Duitse volk overtuigen van de rechtvaardigheid der straffen. Wij moeten toejuichen, dat het beroep van de vier militairen onder de beklaagden op voorschriften van hogerhand afgewezen is; het is in dit verband interessant, dat generaal Eisenhower zich hierover verbaasd heeft verklaard. De plicht van den militair, den ambtenaar en den diplomaat, vindt zijn beperking in het menselijk geweten. Als dit een algemeen aanvaarde internationale regel wordt, is er met dit proces veel gewonnen.

Dat er drie man vrijgesproken zijn, heeft menigeen bitter teleurgesteld. Fritzsche om zijn onbeduidendheid naast de anderen, het zij zo. Von Papen en Schacht omdat de veroordelingsbasis voor hun schadelijke activiteit te smal bleek. Het is daarom nu aan Duitse aanklagers en Duitse rechters deze mannen hun verantwoordelijkheid hardhandig duidelijk te maken. Een waardig proces van Duitse zijde moge Neurenberg completeren.

Tot de grote winst, die dit proces de wereld gebracht heeft, reken ik verder de veroordeling van drie misdadige organisaties. SS, SD en Gestapo zijn collectief schuldig verklaard en strafbaar bevonden. Dit is voor de berechting van Duitse oorlogsmisdadigers in de bezette gebieden een duidelijke richtlijn. Dat het Hof geen collectieve schuld aanwezig geacht heeft bij de SA, het opperbevel en het rijkskabinet, betekent niet, dat alle leden dezer groeperingen vrijuit gaan. Alleen, hier komt het aan op individuele prosecutie en daarvoor is allicht meer energie nodig dan onze vermoeide wereld beschikbaar heeft.

Tenslotte: of het gehele Duitse volk schuldig is, of ook maar dat deel, dat zich nimmer daadwerkelijk tegen Hitler's oorlog heeft verzet, stond niet aan het Hof ter beoordeling. Dit is een vraag waarop trouwens beter de latere historicus dan de tijdgenoot-jurist kan antwoorden. De vraag heeft ook niet veel zin. Immers, het proces heeft zijn laatste doel bereikt door afschrikwekkend te werken op mogelijke volksmisleiders. Individueel, zeker als ze in massa optreden, zijn niet goed of slecht; zij hebben een bepaalde aanleg, die het één en het ander mogelijk maakt; wat ervan komt, hangt grotendeels af van hen, die zij volgen. Wat geeft het bovendien een heel volk schuldig te verklaren? Delgen kan het de schuld toch niet, veeleer zal het zich nog meer uitgestoten voelen dan nu reeds het geval is en uit die nood een schijnbare deugd maken.

(Vervolg van pag. 5)

geestelijk leven het bestaan van God te erkennen en Hem in het materiële te ontkennen. Als we alleen maar het communisme afschrijven en niet nederig en eerbijig genoeg zijn om er van te leren, dan bevinden we ons in een tragische situatie. Het is reeds eerder gezegd, dat het bestaan van het communisme een monument is van de zonden van de Kerk. Had de Kerk de Scheppingsleer ernstig genomen, dan zou de wereldse ketterij van het communisme niet zijn ontstaan. Maar hierbij te blijven staan heeft geen nut: het heeft alleen nog waarde om de maatschappelijke en politieke leerstellingen van het communisme nauwkeurig gade te slaan en de praktijk zoals die in Rusland naar voren komt, opdat men beproeven mag of hierin enige waarheid ligt voor de kinderen Gods. De Psalmist heeft gezegd, „de aarde is des Heren, mitsgaders hare volheid“; welke maatschappij komt die waarheid nader — het communistische Rusland of het kapitalistische Amerika of geen van beide? Het is moeilijk dit alles na te gaan, omdat Rusland, het enige land waar het communisme in praktijk wordt gebracht, uit vrees voor zijn vijanden het welhaast onmogelijk maakt om er in nauwere aanraking mee te komen. „Aan de vruchten leert men de

boom kennen“. Het is daarom nodig, dat de Christenen geen mogelijkheid voorbij laten gaan om met Rusland in contact te komen, vooral door persoonlijke ontmoetingen, opdat wij een juist oordeel zullen verkrijgen. Bovendien schijnt het nodig te zijn, dat een dergelijk oordeel spoedig geveld wordt. Want in sommige streken van de wereld, zijn er tekenen die er op wijzen, dat de Protestanten zich geplaatst zullen zien voor de keus tussen het communisme en de politieke gevolgen van het Rooms Katholicisme.

Het zou heel gemakkelijk zijn wanneer Protestanten, net als de Roomse kerk dat doet, het communisme terzijde konden stellen als zijnde het werk van den duivel, en eenvoudig trachten het uit te roeien.

Het is onze taak om de bedoelingen van het communisme gade te slaan en indien we de overtuiging hebben, dat deze zuiver zijn, moeten we doen wat we kunnen om de volgelingen van dit stelsel de reddende kracht van God te laten zien, die alleen in staat is hen ten volle tot volkomen mens te maken, waardoor hen macht kan worden toevertrouwd.

Ontleend aan het Maandbulletin v.h. Persbureau der Ned. Hervormde Kerk, September.

13 October 1946.

A. E. COHEN

DE PROTESTANTSE KERK

in Indonesië

Het is moeilijk een duidelijk beeld te geven van de Kerk in het tegenwoordige Indië, omdat het gehele terrein nog niet is te overzien. Wat haar uiterlijke gedaante aangaat is het er treurig mee gesteld.

In Ambon zijn vrijwel alle kerken, scholen en ziekenhuizen verwoest. Hetzelfde trieste beeld vertoont Timor, terwijl de Minahassa zich van al hare grootste kerken beroofd ziet en op Java vele kerken zijn leeg geplunderd. Van de veertig Europese voorgangers zijn er zeven gestorven in de kampen en werden twee gefusilleerd, terwijl er nu nog enkele geïnterneerd werden door de Indonesiërs.

Verreweg de meeste zijn momenteel met verlof in Holland, omdat zij rust en herstel nodig hadden. Van de z.g. Indische predikanten, waarvan onze kerk er een vijf en dertig telde, is de verlieslijst groter. In de kampen stierven er twaalf. Twee werden onthoofd. Na de oorlog bezweken er twee, één zit nog steeds gevangen, terwijl zes hunner in Holland vertoeven.

De zwaarste verliezen zijn echter geleden door het inheemse corps, dat op een enkele uitzondering na, trouw is gebleven. Van de pendita's (inlandse leraars), zijn er, ondanks het feit, dat zij inheemsen waren, zeer velen dood gemarteld of onthoofd, een is gekruisigd. Het juiste aantal is nog niet bekend maar in Ambon alleen bedraagt dit aantal reeds een honderd.

De meeste Europese leden der kerk zijn alles kwijt en een vierde deel van deze verkeert thans in Nederland. Toch is de kerk onmiddellijk na de oorlog aan de wederopbouw begonnen en er wordt op verschillende plaatsen des Zondags weer gepreekt. Maar er is een ontstellend tekort aan voorgangers.

Als men de eilandengroep van onze Indische Archipel, over welk onmetelijk gebied de zorg der kerk zich uitstrekt, op de kaart van Europa legt, beslaat ze een oppervlakte van Ierland tot de Kaspische Zee, en in dit enorme gebied werken maar enkele Europese voorgangers. De grote Oost, met Ambon als centrum, heeft slechts één predikant, die op Timor woont. Sumatra heeft maar één dominee. Semarang geen enkele en zo kan ik doorgaan. **Holland moet helpen en... snel helpen.** Niet alleen moet met ieder bataljon, dat uitgaat een veldprediker meegaan, maar de kerk heeft bij haar arbeid onder de burgers ook predikanten nodig, desnoods in kort verband, b.v. voor twee jaar. Deze kerk heeft dringend behoefte aan materiaal (ambtskleding, boeken, avondmaalsstellen, doopbekkens, bijbels, kerkboeken, orgels, stoelen, banken. Ook voor ziekenhuizen, poliklinieken, Jeugthuizen, scholen, is veel nodig.

De collecte voor de Indonesische kerk gehouden in bijna alle gemeenten in Holland, heeft de eerste hulp geleverd en de opbrengst daarvan, die meer dan een ton bedraagt, stelt Indië in staat het allernodigste te verrichten. Maar deze collecte mag niet anders dan een begin zijn. Ook hier is de nood groot, maar ook in de nood, ja juist in de nood, hebben we geleerd anderen te helpen. De kerk is vooral nu in Indië dringend nodig. In de moeilijke periode, die het nieuwe Indonesië thans doormaakt, heeft de kerk haar eigen taak. De vrije evangelieverkondiging zal tot elke prijs bewaard moeten blijven. Los van de

staat heeft deze kerk het recht en de plicht op te wekken tot wederzijds verantwoordelijkheidsbesef. Dat de oudste kerk, de z.g. Portugese buitenkerk, die nog uit de tijd van de Oost-Indische Compagnie stamde, is leeg gehaald, mag uit oudheidkundig oogpunt te betreuren zijn, anderzijds moet de kerk de sporen van de Compagnie volledig kwijt raken en zij zal vrijelijk moeten kunnen spreken tot de overheid, indien deze naar haar overtuiging te kort schiet aangaande de vrijmaking van Indonesië, terwijl het tevens nodig kan zijn, dat zij een al te vurig nationalisme waarschuwt voor de waarlijk niet denkbeeldige gevaren van rasvergoding en zelfoverschatting.

Haar taak zal een andere zijn dan vroeger, maar zij mag midden in de branding van het ontwakende Oosten staan en dat is een geweldig ding. Nu wordt van haar verwacht, dat zij, waar nodig, het getuigenis van haar Heer doet horen ook van de crisis, in het heden naar beide zijden. Van groot gewicht zal daarbij ook de a.s. Synode, in '47 te houden, voor haar verdere ontwikkeling zijn. Dan zal gesproken worden over de belijdenis der kerk, over de organisatie, de kerkorde en over de liturgie, maar ook over het catechetisch onderwijs, het jeugdwerk, het huwelijks-

probleem en het rassenvraagstuk. Vrijzinnig en rechtzinnig zullen elkaar dan vinden kunnen in gemeenschappelijke erkenning van Christus als verlosser van mens en wereld en Heer en Hoofd der kerk. De inheemse kerken zullen volledig zelfstandig zijn, maar in federatief verband kunnen samenwerken, temeer waar het oecumenisch besef in de oorlogsjaren is wakker geworden. Zij zullen haar taak als zendingskerken mogen aanvaarden en vervullen.

Deze kerk heeft haar standpunt te bepalen inzake een nationalisme dat anti-christelijk is, omdat het dit als westerse godsdienst meent te moeten verwerpen.

In haar zal het Protestantse geweten van Indië, haar schuld hebben te belijden aangaande het onrecht, dat in het verleden geschied is, zich fel verzetten moeten tegen het kwaad dat ook thans onder de dekmantel van politieke strijd nog plaats vindt en de eis der gerechtigheid leren verstaan, binnen eigen muren, en doorgeven ver daarbuiten in de grote wereld van rassen en volken.

Kerkelijk Holland zal niet alleen achter haar, maar ook naast haar moeten staan, omdat de verantwoordelijkheid, die Holland voor Indië heeft, allereerst Christelijk en kerkelijk moet worden verstaan.

En wij willen hopen, dat deze reeks van drie artikelen, die Tijd en Taak heeft willen opnemen en waarvoor wij zeer dankbaar zijn, daartoe mag hebben opgeroepen.

E. F. WILDERVANCK,

pred. Prot. Kerk in N.-I.

BENTVELD scholingscentrum

In de vorige artikelen zijn twee vormen van het toekomstige Bentveld-werk uitvoerig besproken. In de eerste plaats de ontmoeting tussen mensen en overtuigingen; ontmoeting tussen overtuigde Christenen, religieuze humanisten, kerkelijke en buitenkerkelijke socialisten, rechtse en linkse socialisten. Zal deze ontmoeting zin hebben, dan zal zij moeten plaats vinden in de schaduw van de bedreiging, die over Europa, ja de gehele wereld ligt, bovenal echter in het licht van Evangelie en Socialisme.

Waar mensen en overtuigingen op elkander stoten, met elkander een gesprek van hart tot hart voeren, daar zal in de tweede plaats bezinning op eigen diepste overtuigingen en bezinning op die van anderen onontkoombaar zijn. In deze bezinning op het wezen, diepste grondslagen en taak van Christendom, maatschappij en politiek, hoopt het werk te Bentveld een bescheiden aandeel te kunnen leveren. Bescheiden doch zeker van waarde, omdat wij in ons werk voortdurend kerk en Christendom willen plaatsen midden in de huidige maatschappelijke en politieke situatie en omgekeerd maatschappij en politiek niet los willen zien van de boodschap en de verantwoordelijkheid van kerk en Christendom voor het gehele terrein van het menselijk leven.

Daarnaast mogen wij niet vergeten, dat tallozen uit alle lagen der maatschappij behoefte hebben aan geestelijke verdieping, aan bezinning op de zin van het leven, aan een verantwoorde en zinvolle levensstijl. Het ware natuurlijk zeer gemakkelijk, deze hunkerenden eenvoudigweg te verwijzen naar kerk en Christendom, doch voor zeer velen is de weg daarheen nog steeds versperd door de vele bewuste en onbewuste bezwaren tegen dat Christendom in zijn geheel of op zijn minst tegen de kerkelijke vormen van dat Christendom.

Intussen: deze geestelijke nood is er en evenzo het verlangen naar werkelijk houvast. Te meer, nu, in tegenstelling tot de vroegere S.D.A.P., de Partij van de Arbeid zulk een geestelijk thuis voor haar leden niet meer kan en wil zijn.

Hier ligt dus een belangrijk terrein braak. Wij zouden kunnen zeggen: hier is op de geestelijke markt een grote vraag, waarop zo spoedig mogelijk een aanbod moet komen. Verschillende brieven, waarin ons gevraagd wordt juist van uit Bentveld aan deze behoefte een richting te wijzen of ook maar enige leiding te geven, maken deze zaak slechts klemmender.

Willen wij in alle bescheidenheid trachten op dit complex van vragen een antwoord te geven, dan is naast ontmoeting en bezinning een derde vorm van werken, n.l. die van **Scholing**, aangewezen.

Nu bestaat er intussen een aantal scholingsinstituten. De Partij van de Arbeid heeft haar kader-scholing, het Instituut voor Arbeidersontwikkeling gaat zijn scholing en vorming weer hervatten, de communistische partij heeft haar scholingscursus-

EEN NOODKREET UIT BENTVELD

Wij hopen binnenkort een aantal dekens te krijgen. Maar die dekens moeten nog gefestonneerd worden. Daarvoor hebben wij katoen of wol nodig. Wie kan ons helpen aan eindjes of kluwentjes katoen of wol? Alles is welkom. Adres: Mevrouw Donia, Bentveldsweg 3, Bentveld.

sen, de vakbeweging bezit de haren; is er naast al die scholingsinstituten nog wel plaats voor ons scholingswerk?

Wij menen van wel. Er is namelijk tussen bovengenoemde vormingscentra en ons werk een fundamenteel verschil.

Bedoelen deze maatschappelijke en politieke bekwamheden te scholen en in verband daarmee enig inzicht bij te brengen in de kerkelijke en godsdienstige stromingen in ons volk; ons is het in de eerste plaats te doen om „den mens” in den politicus, den vakbondsbestuurder en in den Christen of humanist.

Scholing van den mens is meer en anders dan kennis verzamelen; het betekent doordringen tot het hart, het wezen, het centrum van de menselijke persoonlijkheid.

Deze vorm van bezinning en scholing zal in Bentveld kunnen geschieden, maar ook door middel van schriftelijke en mondelinge cursussen, die dan — zal het goed zijn — een gesprek van mens tot mens zullen moeten zijn.

Voor de oorlog was er in Bentveld zulk een centrum voor geestelijke en sociale scholing, waar de kernwaarden van Oude en Nieuwe Testament, van Goed en Kwaad, van Geloven en Belijden besproken werden, en waar daarnaast de geestelijke grondslagen van de maatschappelijke bewegingen van deze tijd gepeld werden. En tenslotte werd daarin ook aan de culturele voortbrengselen op een bepaalde wijze grondige aandacht besteed.

Herrezen is dit centrum nog niet, al staat wel vast dat het herrijzen zal, eenvoudig omdat het aan een behoefte beantwoordt. Maar de organisatie daarvan kost heel wat tijd. In ieder geval hopen wij in 1947 ook met dit werk weer te beginnen. En wanneer dan tevens de papierpositie weer wat gunstiger wordt, dan kunnen wij ook een vierde vorm van werken — ontmoeting, bezinning en scholing in énen — weer hervatten, n.l. die van het uitgeven van brochures en wetenschappelijke artikelen.

De laatste verandering, vergeleken bij het werk van voor de oorlog, betreft de methode van uit-

nodiging en aanmelding voor de cursussen. Was het vroeger zo, dat men uit het twee- of driemaal per jaar verschijnende programma een keuze kon maken uit de daarin aangekondigde weekend- en weekcursussen, in de toekomst willen wij hierin een kleine wijziging brengen.

Er komt in iedere geval een flink aantal cursussen waarvoor men zich zonder meer kan opgeven! In de komende herfst is dat b.v. de cursus van 7 en 8 December. Daarnaast komt er een aantal cursussen, waarvan het onderwerp zo gesteld is, dat het ingaat op en aansluit bij de speciale problemen van bepaalde maatschappelijke groepen; als b.v. onderwijzers, industrie-arbeiders, ambtenaren, mensen uit het kleine en grote bedrijfsleven, plattelonders, kunstenaars enz. Voor dergelijke weekends willen wij mensen een speciale uitnodiging zenden. Wil men zonder uitgenodigd te zijn aan deze weekendcursussen deelnemen, dan geve men zich zo spoedig mogelijk op en wordt men geplaatst naarmate er ruimte is. Daar wij 80 gasten kunnen bergen, zal er meestal wel plaats overblijven, maar spoedige aanmelding is in dit verband wel dringend gewenst. Men zal nu ook begrijpen waarom wij in het rondschrijven aan alle vroegere leden van de A.G. vroegen hun beroep op te willen geven.

Om tenslotte van de plannen tot de uitvoering daarvan te komen: op 9 en 10 November a.s. is er te Bentveld een weekendcursus over het thema „Christendom en Socialisme nu”.

Ter toelichting dit: sedert 1940 en eerst recht na 1945 is er een verandering in de verhouding tussen Christendom en socialisme gekomen. Overigens betekent dit nog niet, dat beide grootheden elkander gevonden of zelfs maar de spanningen en contacten tussen beide geregeld hebben. Vele Christenen voelen zich nog onwennig binnen het socialisme, vele socialisten voelen zich vreemd binnen de kerken. Bovendien zijn er aan beide zijden nog tallozen, die tegenover deze ontmoeting uiterst argwanend staan. Ontmoeting tussen en bezinning op Christendom en socialisme is dus dringend nodig.

Wij nodigen dan ook op deze plaats de lezers

van Tijd en Taak uit om door aanmelding voor deze eerste cursus deel te nemen aan deze ontmoeting en bezinning. Deze uitnodiging richten wij in het bijzonder tot de mensen uit de Partij van de Arbeid, de Vakbeweging en tot de mensen in en buiten de kerk, omdat zij telkens weer voor deze vragen komen te staan.

Het maximum aantal deelnemers aan de cursussen is 80. Men geve zich dus spoedig op en make anderen attent op deze cursus. Indien u ons adressen opgeeft, zorgen wij voor toezending van programma en opgave-formulier.

Het volledige programma is:

Zaterdagmiddag 17 uur: **OPENING** door den cursusleider.

Zaterdagavond 20 uur: **DE SOCIALE BEWUSTWORDING VAN HET CHRISTENDOM** door mr. Sake C. van der Wall (Haarlem).

Zondagochtend 10 uur: **KORTE RELIGIEUZE TOESPRAAK** door ds. A. van Biemen.

Zondagochtend 10.30 uur: **WAT BETEKENT „SOCIALISME” NU?** door mr. dr. Jan F. de Jongh (Aerdenhout).

Zondagmiddag: **MUZIEK of DECLAMATIE.**

Zondagavond 19 uur: **SPANNINGEN EN CONTACTEN TUSSEN EVANGELIE EN SOCIALISME** door ds. A. van Biemen.

Cursusleider: ds. A. van Biemen.

De kosten voor dit weekend bedragen f 5.— per persoon. Daar er onder de deelnemers zeker zullen zijn, die dit bedrag niet kunnen opbrengen, anderen die misschien meer kunnen betalen, zijn er drie prijzen naar draagkracht, n.l. f 4.—, f 5.— en f 6.—. Zo mogelijk worden de reiskosten omgeslagen.

Opgaven voor deze cursus aan ds. A. van Biemen, Bentveldseweg 3, Bentveld.

Van veler belangstelling in en steun bij dit werk zijn wij overtuigd. Uit de deelneming aan onze weekendcursussen zal blijken of dit werk zin heeft en aan een behoefte beantwoordt.

Tot ziens in Bentveld.

A. VAN BIEMEN.

HOLLAND TYPING OFFICE

Typt en vermenigvuldigt
Vertaalt in en uit alle talen
Lindrukt direct-mail-brieven
Zendt geroutineerde typisten en bureaukrachten uit
Verzorgt UW foto-copieën

DAMRAK 44, AMSTERDAM, TEL. 44025-44625

VERHUURINRICHTING van MODERNE ZWARTE HERENKLEDING

JOH. HUYER

Amsterdam, Weteringschans 153, Tel. 35439, Westermarkt 7.

BRANDSTOFFEN BIJ BIJL

Amsterdam, Tel. 51262

Na 5 uur 54363

De moordenaar aan het kruis

Mozes en Elia in de Hemel
De rijke man en de arme Lazarus.
Openb. Bijbellesing: Zondag 20 Oct., 8 uur
in Gebouw „Wees een licht!”, Commelinstraat 16 bij Ind. Museum.

Onze tijd en de toekomst der wereld

Wereldvrede of Wereldgericht. Tekenen des tijds op elk gebied.
Openb. Bijbellesing op Woensdag 23 Oct., 8 uur Valkenburgerstraat 105 in het geb. „De Valk”.

Sprekers: de heer A. RINGELBERG, pred. uit Den Haag; de heer H. MANDEMAKER, Evg.

Toegang vrij! Allen welkom. Zaal open 7.30.

Binnenkort verschijnt de beroemde Russische verzetsroman van
WANDA WASSILEWSKA

REGENBOOG

in vele talen vertaald

Een miljoen

Nederlanders heeft de gelijknamige film gezien!
Geb. f. 4.90

UITG. CONTACT A'DAM

BOEKEN VAN CONTACT zijn bij verschijning doorgaans uitverkocht.

Bestelst dinstijdig uw exemplaar
BIJ UW BOEKHANDELAAR.

Voor Goud en Zilver

Van Dijk

Steenweg 39 Utrecht

Paraat

In het nummer van deze week:

De prijzen omlaag!

W. F. H. Laret

Democratie en Suriname.
Vorrink in Tsjecho-Slowakije.

Niewiadomsky

In de Russische zone.
De taak der gemeenten.
Volkshuisvesting in nieuwe banen.

WEEST PARAAT!

LEEST PARAAT!

Abonnementprijs f 0.20 p. week; f 2.— per kwartaal; f 8.— per jaar, plus 15 ct incassokosten.

Administratie:
HEKELVELD 15,
AMSTERDAM-CENTRUM.

Voor wie het juiste weten wil

REGENBOOG

de ontroerende roman van WANDA WASSILEWSKA, het boek waarnaar de beroemde gelijknamige film werd gemaakt

VERSCHIJNT BINNENKORT

De prijs is f 4.90 gebonden.

Het is een boek om te bezitten en nooit meer te vergeten. De belangstelling voor deze roman is enorm en de eerste oplage zal veel te klein zijn. Wacht niet te lang doch bestelst Uw exemplaar.

Boekhandel Pegasus

LEIDSESTRAAT 25 — AMSTERDAM-C.
TELEFOON 35957 — POSTGIRO 173127

BESTELBILJET

Ondergetekende:

Woonende:

te:

Bestelt ex. DE REGENBOOG à f 4.90 per exemplaar.

De betaling zal geschieden:

a) PER POST-GIRO 173127

b) PER POSTWISSEL

c) BIJ AFLEVERING VAN HET BOEK

Dit bestelbiljet opzenden aan:
UITGEVERIJ PEGASUS, Leidsestraat 25, Amsterdam-C.

WERFT NIEUWE ABONNÉ'S